

erotiikka on keskeinen asia tai sanoisinko yksi päämausteista. Se on hänelle iloinen ja tasa-arvoinen vuorovaikutussuhde.

Kaikki tämän maanviljelijä-kirjailijan alter egon ponnistelu ja uurastus käy kiroilematta. Kirja onkin keski-ikäisen miehen ylistystä elämälle ja luonnolle, mutta myös arkipäivälle, sillä ne kaikki ovat hänelle lahjoja. Eli kuten kirjan takakansi toteaa: "Mies keskipäivässä – elämä käsissä täytenä, työ, lei-

pä, rakkaus." Ja jatkaa ovelasti kysyen: "Mistä sitten tulee levottomuus?" Vaikka vastaus oli jo edellä.

*

Että sellaisia miehiä. Sellaisia elämisen juonia. Hyvin erilaisia. Yhteisen mieskertomuksen punominen heistä vaatisi juonenpunonnan siteeksi myös pajunköyhtä.

SEPPO HELMINEN

MARKKU HATTULA
NÄYTÖN PAIKKA
KARISTO 1992
TARMO YLI-RAJALA
KASVOSI
WSOY 1992
TIMO PARVELA
PELKOTILOJA
TAMMI 1992
MARTTI ISSAKAINEN
KESKIPÄIVÄN KARHEA
VEISU
KIRJAPAJA 1992

KAKSISUUNTAINEN PEILI

Pertti Suhonen aloittaa teoksensa Kaksisuuntainen peili kertomalla Tampereen rautatiehallin suuresta peilistä, josta ohikulkija voi vilkaista kokovartalokuvaansa. Moni ei tiennyt, että peili oli kaksisuuntainen ja että sen takana istui poliisi pitäen silmällä sekä peiliin vilkaisevia että niitä, jotka eivät välittäneet siihen vilkaistakaan. Suhonen vertaa mielipidetutkimuksia tuohon kaksisuuntaiseen peiliin, jonka joukkotiedotusvälineet yhä useammin nostavat kansan eteen ja jonka perusteella ne tarjoavat kokovartalokuvaa koko kansasta. Itse asiassa Suhosen peili ei ole vain kaksisuuntainen: peiliin katsova näkee paitsi itsensä myös

sen, mitä hänen tulisi nähdä; katsoessaan itseään hän samalla vertaa itseään myös enemmistöön. Ja peilin takana ei istu vain kansalaisia valvova poliisi, vaan siellä istuu myös valta, joka yrittää peilin kautta sekä muodostaa kuvan kansan tahdosta että myös vaikuttaa siihen.

Suhosen teoksen voima ja heikkous tulee ilmi hänen esittämässään kirjan päätarkoituksessa: "Tämän kirjan tarkoituksena on tarjota kritiikin välineitä mielipidetutkimusten ja niitä koskevien uutisten lukijoille. Kirja on tarkoitettu myös uutisten tekijöille, jotta he osaisivat arvioida uutisaiheiksi tarjottavaa tutkimusinformaatiota ja välttää tavan-

omaisimpia virheitä sen tulokinnassa ja esittämisessä."

Teoksen vahvuus on siinä, että se todella antaa lukijalle kritiikin välineitä. Suhonen aloittaa tarkastelunsa hyödyllisellä katsauksella mielipidetutkimusten suomalaisen kehityshistoriaan ja siirtyy tämän jälkeen tarkastelemaan joukkoa erityistutkimuksia. Tutkimusesimerkkien käsittelyn jälkeen seuraa pohdintaa mielipidetutkimusten luotettavuuteen vaikuttavista seikoista ja lopuksi kysymyksestä, riittääkö se, että kannetaan huolta mielipidetutkimusten tulosten luotettavuudesta vai olisiko kannettava huolta myös siitä, että mielipidetutkimusten määrä lisääntyy ja että ne korvaavat

enenevässä määrin perinteisen poliittisen kommunikaation muotoja. Kun puolueet ja ammatilliset keskusjärjestöt selvittelevät jäsentensä tahtoa mielipidekyselyjen avulla, on jotain todella muuttunut.

Johdannossa Suhonen toteaa, että ”kun tarkoituksena on kiinnittää huomiota tutkimusuutisia vääristäviin tekijöihin, käsitellään esimerkkimateriaalia yksipuolisen kriittisesti. Tutkimusten selvät ansiot ja hyvät puolet jäävät usein kritiikin varjoon”. Näin toki on, mutta lukijan on turha odottaa löytävänsä kovin repivää kritiikkiä. Pikemminkin Suhonen käy liiankin asiallista keskustelua. Esimerkiksi esittäessään Aamulehden ja Helsingin Sanomien 30.6.1989 julkaisemat kuvat, jotka samoja aineistoja käyttäen antavat ydinvoiman suosion kehityksestä varsin erilaisen kuvan, Suhonen tyytyy puhumaan piirtäjän valinnoista ja syystä tai toisesta pois jätetystä havaintopisteestä. Tarkastellessaan Gallupin ”Suomalaiset ja politiikka”-tutkimusta Suhonen toteaa, että vastaajille esitettyihin yhdeksään kysymykseen eivät välttämättä sisälly kaikki suomalaisten tärkeimpinä pitämät tavoitteet. Heti perään hän kuitenkin vie pohjaa omalta kritiikiltään toteamalla – aivan oikein –, että teemojen lisääminen olisi vienyt aineistolta vertailukelpoisuuden viiteen aikaisempaan tutkimukseen.

Teoksen vahvuus on siis siinä, että se varsin tasapuolisesti pyrkii tuomaan esiin mielipidetutkimusten tekemiseen ja tulkintaan liittyviä ongelmia ja kertomaan, mitä mielipidetutkimusten tulkitsijoiden olisi hyvä tietää. Teoksen lopussa on

16 kohdan tarkistuslista, jota käyttäen lukija tai toimittaja aivan varmasti saa luotettavamman kuvan eteensä saastaan mielipidetutkimuksesta kuin turvaautumalla pelkään arkijärkevään harkintaan. Teoksen heikkous on saman 16 kohdan tarkistuslistan ilmentämässä optimistisessa ja idealistisessa lähtökohdassa. Ensiksi lienee kai turha kuvitella, että tiedotusvälineet vain pyrkisivät välttämään virheitä tutkimusinformaation tulkinnaissa. Tiedotusvälineet pyrkivät myös tietien tahtoen vääraan tulkintaan. Otan esimerkin Salmiakki Koskenkorvan kielämisestä, jolla toki ei ole mitään tekemistä mielipidetutkimusten tai tutkimusten kanssa. Se on kuitenkin tuoreena tapauksena varsin kuvaava esimerkki. Niin kauan kuin Salmiakki Koskenkorvaa oli markkinoilla, iltapäivälehdet saattoivat lisätä myyntiään kertomalla hurjia ja mahdollisesti totuudenvastaisia tarinoita salmiakkikossuun (lähes) kuolleista nuorista. Jos Salmiakki Koskenkorvaa ei olisi vedetty pois markkinoilta, lukisimme yhä tänäkin päivänä näitä uutisia, ja se todella salmiakkikossuun kuollut kymmenvuotias olisi ennen pitkää löydetty; menekki oli niin suuri, että viimeistään juhannuksena näin olisi luultavasti tapahtunut, tosin kuolemansyynä olisi ollut hukkuminen eikä paleltuminen. Kun Salmiakki Koskenkorva – osittain lehdistön synnyttämien vaatimusten vuoksi – vedettiin pois markkinoilta, muuttui iltapäivälehdistön sävel nopeasti: kun viikon alussa etusivun uutisena oli kaksi Outokummussa salmiakkikossuun lähes kuollutta lasta, saa-

tiin viikon jälkipuoliskolla missi ”vaatimaan” viskinkin kieltämistä, esiteltiin Alkon myyjien kantoja siitä, että salmiakkikossua ei myyty eikä välitetty nuorisolle, sekä annettiin salmiakkikossun vaihtoehtoiset valmistusohjeet. Alkon päätöksen jälkeen todennäköisyys, että nuori kuolee salmiakkikossuun tai ainakin että tapaus nousee julkisuuteen, on ilmeisesti riittävän pieni.

Toiseksi, Suhonen mainitsee itse osallistuneensa 70-luvun alkupuolella keskusteluun panimoteollisuuden hankkeesta, jolla pyrittiin mielipidetutkimusten avulla vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen. Kun hän nyt teoksessaan antaa hyvinkin käytännöllisiä ohjeita, joiden avulla voidaan välttää epäselvyyksiä tai suoranaisia virheitä tutkimustuloksia tulkittaessa, on kuin hän olisi unohtanut, että myös itse tuloksetkin voivat olla jo tietoisesti vinoutettuja. Niistä ei siis parhaalla tahdollakaan saa irti sitä, mitä niiden väitetään mitaavan. Esimerkiksi Hotelli- ja ravintolaneuvoston teettämän mielipidetutkimuksen mukaan ”suomalaiset haluavat maamme alkoholipolitiikan vapautumista” (lehdistötiedote 3.6.1992). Päätelmä perustuu kysymykseen ”Pitäisikö Suomen mielestänne lähestyä alkoholi-politiikassaan eurooppalaisia viinimaita?”. Kun 78 prosenttia vastaa tähän kysymykseen myöntävästi, niin mitä olemme oppineet? Saatiinko mainitulla kysymyksellä luotettavammin esille suomalaisten näkemys vallitsevasta alkoholipoliitikasta kuin kysyttäessä ”Mitä mieltä olette nykyisistä alkoholipoliittista rajoituksista?

Ovatko ne mielestänne sopivia vai pitäisikö niitä tiukentaa tai väljentää?”. Näin kysyttäessä 39 prosenttia vastanneista halusi alkoholipolitiikan lieventämistä tammikuussa 1992 ja 37 prosenttia tammikuussa 1993. Tekeväälle sattuu virheitäkin, mutta tutkimukseen si-

sältyy aina myös vallankäytön momentti.

Suhosen teos on hyvä väline niille, jotka haluavat ymmärtää kaksisuuntaisen peilin ongelmia. Mutta joskus mielipidetutkimukset eivät ole vain kaksisuuntaisia peilejä, joskus tuntuu kuin peilit olisivatkin

peräisin Linnanmäen naurutalosta.

ESA ÖSTERBERG

PERTTI SUHONEN
KAKSISUUNTAISEN PEILI
HELSINKI: HANKI JA JÄÄ,
1991

KAIKKIHAN ON KAUPAN

”Mutta kaikki ammatilliset ideologiat ovat jaloja, esimerkiksi metsästäjät eivät unissaakaan sanoisi itseään metsän teurastajiksi, päinvastoin, omien sanojensa mukaan he ovat eläinten ja luonnon ystäviä, jotka rehdisti noudattavat pelisääntöjä, samoin kuin kauppiaatkin puolestaan vaalivat rehellisen voiton periaatetta. Ja kauppiaiden jumalaa, kansojen lähentymisen jaloa edustajaa, kansainvälistä Merkuriusta, sanovat varkaatkin omakseen. Ei siis kannata panna sen kummemmin painoa sille, millaisena jokin toiminnan haara esiintyy harjoittajiensa tietoisuudessa.” Näin kirjoitti aikoinaan Robert Musil romaanissaan ”Mies vailla ominaisuuksia” ammattien perusongelmasta.

Kun lukee angloamerikkalaista kirjallisuutta tai katselee amerikkalaisia elokuvia, tuntuu kuin puolet kansakunnasta ansaitsisi leipänsä toimimalla terapeutina tai psykoanalyy-

tikkona toiselle kansanosalle. Samalta tuntuu kuulopuheiden ja alan kirjallisuuden mukaan myös talk show -tyyppisten televisio-ohjelmien kasvu ja kilpailu. Erilaiset ongelmanpotijat istutetaan matalaan tuoliin kuin rippipenkkiin ja he saavat kertoa ja paljastaa salaisimpia kipujaan ja toiveitaan miljoonille television katsojille. Kaikille näille ohjelmille näyttää olevan yhteistä myös se, että näiden egostrippareiden avuksi on kutsuttu alan ns. asiantuntija, joka yrittää selvittää haastateltavan ongelmaa tai ongelmia. Ja samalla hän markkinoi – yllätys, yllätys – juuri sattumoisin samaan aiheeseen liittyvää kirjaansa. Kysymyksessä on eräänlainen sielunelämän ”bon appetit”-ohjelma.

Niinhän se näyttää olevan Suomessakin tilanne, joskin hiukan kotikutoisemmassa muodossa. Lehtien sivut mainoksineen ja buffeineen pursuavat erilaisia ”henkisen kas-

vun” tai ”elämäntaidon” kursseja. Radio-ohjelmat, jolleivät nyt aivan pohdi, niin sivuavat ”avoimen rehellisesti” ihmisten intiimejä asioita. Erilaisilla sosiaali- tai terveysalan kursseilla ihmiset kerääntyvät yhteen oppiakseen ”empaattisen asiakas kohtaamisen” tai ”kokonaisvaltaisen ihmisen huomioonottamisen” taitoja. Nais tiedostusryhmät keräävät todistusaineistoa ”salkkutolk-kumukku”-henkilöiden salaaliitosta siinä kuin vaihtoeh-toihmiset kerääntyvät vanhois-ta saunavhdoista keitetyn teen ääreen huokailemaan luon-taishoitojen autuaaksiteke-vyyttä.

Myös tavalliset ihmiset poh-tivat keskenään ja itse tykö-nään, miten voisivat elää ”ai-dosti” tai ”toteuttaa ominta it-seään”. Lehtien otsikot kirku-vat, miten masentuneisuus on levinnyt yhä yleisemmäksi vai-vaksi kaikkialla maailmassa. Kaikkialla ”ahistaa” kuin Jus-si Parviaisen näytelmissä.